

[0530]

DÄT EEDGREEUEN.

(De terminology fan in âld Sealter hantwurk)

Al fan iere tiden ôf hat turf as branje foar de minske fan bilang west. En de greате Sealter feanen sieten der fol mei, dat wy kinne forwachtsje dat de terminology fan it turfgraven âld taelmateriael bifettet.

Alderearst al it wurd *Eed* n. 'turf', dat krekt as Noardfrysk *iidj*, *iad*, wol gearhingje sil mei Aldingelsk *ād*, Aldheechdútsk *eit* 'gleonte, brânsteapel' (*Sat.* 261, *Fr. Jb.* 37, it lêste mei ek noch twa Aldwestfryske fynplakken).

Lykwols moat ek mei iere frjemde ynfloeden rekken houden wurde: al yn 1587 is der in konflikt oer feanen yn Bokelesch dy't foar de turfgraverij oan 'Holländer' forhied binne (*Fries.* 17).

Oan 'e hân fan bânopnamen en de tekening wolle wy nou de gong fan saken ris folgje: 'Wan se 't Eed haaljen dieden, deer fon de Putten wäch, dan fäng je int Foarjier uk je dät Eedgreeuen oun. 'N Putte dät is ju Gruube wier 't Eed ut greeuen wudde. Dan hied di Faan mintwain aachte Äkkere af tweelif Äkkere, un deer wud foar loangs greeuen. Eerste moaste ju oolde Putte angreeuen widde fon doo Bunkstukke; dät waas dan gries. Dät wudde erienruld, deeroun, un dan wud dät fersljuchted. Un dan wudde ju mäd de Koare deerwai fäird.' (B21)

'Man wan dät dan int Foarjier ädder waas, un doo Nachtfroaste wieren noch 'n bitje schäärp, dan froosen doo Bupperkaante derou. Doo kuden se nit bruke, dät waas dan Smuus. Dät waas dan wook un fäng oun tou plunnerjen. Dan hä wi Wänte fon dät Taaks - dät wieren doo loange Foasern - hä we rooked, man deer sunt wi sljucht fon wudden. Wan 't dan gans ferfäärsen waas, dan wud et utnunner häkked mäd 'n Häkker. Un dan moast der wier frisk häär. Un wan se doo Putten dan wier loos hieden, dan moast dät wier anbunked widde. Dan wudden doo Bupperkaanten unnerhööld un dan wud dät bääte oustat, un dan röögeden doo Bunkstukke in ju Putte oun. Dät waas ju naiste Gruube dan, un dan wudde wier frisk ounfangd. Eerste lik erunner, wail dät Unnereed waas je beeter as dät Buppeste. Dät buppe waas dan al hoolif gries, hoolif swot, un dät naamden wi dan Splint. Di Splint waas dät lichte Eed un ju Buppelichtenge waas uk je noch wät swarrer, un dät Unnerste waas dan dät richtige sweere Eed.' (B21)

Ju *Eedputte* of *dät Eedgräab* is de kûle dy't by de grins fan it heechfean lâns groeven wurdt; de foarskreaune breedte is 2,70 m. Neffens *Blömer* waerd by âlds yn lytsere kûlen groeven. *Putte* komt net by *Bön.* en *Stb.* foar, mar yn dizze en oare bitsjuttingen wol yn it Grinslânsk (*tLn.* 791). It sil dêrom wol in westlike ynfiltrant wêze en jonger as *Gräab*, dat yn earste ynstânsje in kontaminaesje liket to wêzen tusken Aldfrysk *gref* en Heechdútsk *Grab* of *Grube*.

De *Äkkere* binne de smelle stripen 'ekers' dêr't it fean yn fordeeld is, heaks steande op 'e feangrins. De boppeste laech (*dat Bunkeed*) wurdt yn 'e âlde kûle skoud. *Bunk-*, *Bonk-* is algemien yn dy bitsjutting (*Bön.* 17, *Stb.* 27, *tLn.* 114, *FrW.* 51) en kin to meitsjen hawwe mei de greate knoarren dy't derfan loskomme. It soe dan mei holl. *bonk* 'knoarre' faeks ûnderbrocht wurde kinne by de woartel *bhengh-* 'tsjûk, ticht, fet' (*Pok.* 127).

Smuus 'forferzen turf' mist by *Bön.* en *Stb.*, mar komt wol foar yn it Grinslânsk fan Westerwolde (*tLn.* 924) en it westerlauwerske Frysk (*FrW.* 455). It sil lykas it Heechdútske *Schmaus* 'gastmiel' wol gearhingje mei Nederlânsk *smoezelig* 'smoarch', Flaemsk *smodder* 'modder' (*Kluge* 662, *Franck* 627). *Taaks*, Eastfrysk *Tass*, *Tast* (*Stb.* 277), Grinslânsk *tas* (*tLn.* 1015) 'fezels yn 'e turf' sil wol by de woartel *teġq-* 'frisselje' (*Pok.* 1058) hearre, mei dêrby Lat. *texere* 'weevje'. De Nedersaksyske foarmen binne fanwegen de begjin-*t* dan as in Frysk relikt to biskôgjen.

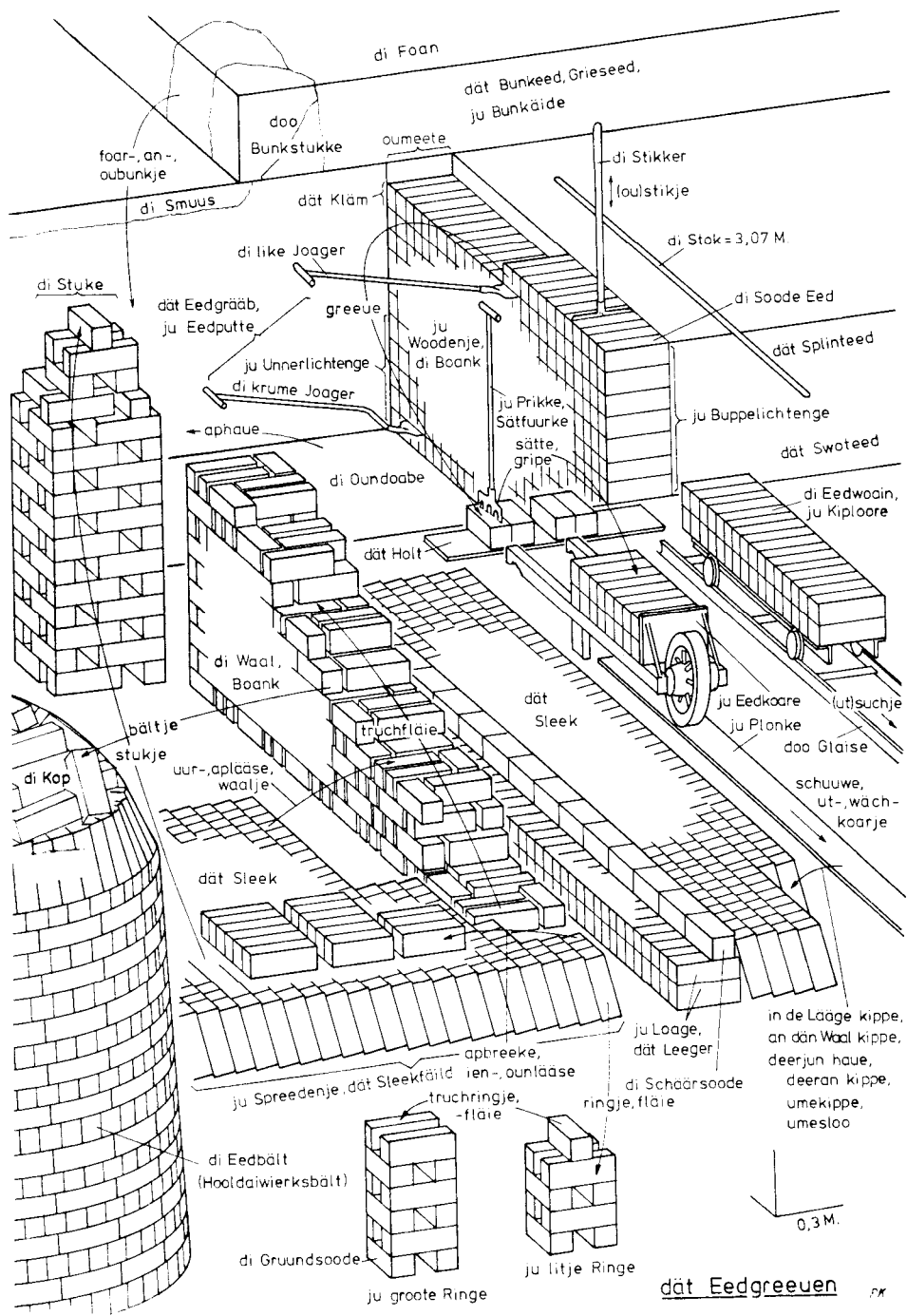
Splint is de oergong fan *Swoteed* en *Grieseed*, faek mei hwat sân derby. It fortoant yn 'e trochsné strepen fan de ûnderskate lagen. It mist by *Bön.*, *Stb.* en *tLn.* Faeks is it to forgelykjen mei Middelnederdútsk, Middelnederlânsk en Ingelsk *splint* 'tin blêd of plaetsje', dat lykas Middelnederlânsk *splinter* forboun wurdt mei de woartel (*s*)*plei* 'spjalte' (*Pok.* 1000, *Franck* 648).

Der wurdt dwers op 'e kûle groeven. Dat giet dan sa: 'Foar âlke Lichtenge waas 'n Käärel; di waas dan mäd de Stikker. Eerste stikkede er dät in 'e Bratte, meet dät ou ap de Laangte: sun tritich Sântimeeter, 'n Soode Eed. Dan wud mäd de Stikker deer bääte loangs stikked un dan keem di Joager, dät waas 'n holtenen Spaade, deer wudde mäd unner loangs stat. Di waas mäd 'n liken Steele. Un dan klappeden se dät soo ap de Koare ap.' (*B21*).

'Dät Eedgreeuen fröier, dät waas 'n stuure Aarbaid. Fröier wud dat Eed mäd 'n Koare touräächbroacht un wud mäd de Sätfouerke deerap sat. Dan smet di Greeuer dät hooch. Twäin Sooden geenen ap 'n Joager. Deer heerden twäin Joagere tou, 'n Liken un 'n Krumen. Di krume Joager noom man wan man doo unnerste Sooden noom. Un 'n Stikker, wier dät Eed mäd oustikked wudde. Dan moast du et bääfte stikje un dan âlke Moal insen un 'n Soode stikje, trjoo-un-tritich Moal.' (*B4*, yn omkearde folchoarder forteld).

De *Soode-eeth* 'in inkelde turf' fine wy al yn 1813 by Westendorp (*S.* 101). *Soode* m. soe faeks ôf to lieden wêze út Aldfrysk *satha* 'seadde', mar foar dy bitsjutting hat it Sealtersk al *Seede* f. Wy sille dêrom by *Soode* hast wol oan frjemde ynfloed tinke moatte, namstemeard om't it wurd yn it oanbuorjende Leechdútsk ek foar 'in turf' brûkt wurdt.

Boank m. of *Woodenje* f. is de turfmuerre dy't yn ien kear ôfgroeven wurdt. *Bank* mist yn dizze bitsjutting by *Bön.*, *Stb.* en *tLn.*, mar *Matuszak* neamt it s. 181 foar Leer, Lorup en Friesoythe en it forskynt ek by *Blömer*. *Woodenje* wurdt *Sat.* 397 ôflaet út **waudunge* by de woartel germ. *weud* ûnder forgeliking mei Aldsaksysk *wiodôn* 'wjûde'.

Yn dy wurdkloft fan ûnwisse oarsprong (sj. *Franck* 795 by 'wieden') koe ik lykwols gjin oare foarbylden fan sa'n ablautsfoarm fine.

Forgeliking mei wurden as *Swoode* 'spekswaerd' en *Woode* 'eark', Leechdútsk *Waart* (*Bön.* 129), *Waarte* (*Stb.* 319) lit in lûdûntjowing *-ard-* > *-ood-* sjen. Dêrneffens soe de oarspronklike foarm **wardinge* wêze kinne. Dat komt yn it Middelleechdútsk foar mei û.o. de bitsjutting 'Wartung, Wache' (*Lübben* 556). Heechdútsk *Wartung* 'das Warten, Pflegen, Betreuen' (*Wahrig* 4078) leit dúdlik yn 'e sfear fan 'forsoarging, soarch foar eat'. Itselde jildt foar Middelheechdútsk *wartunge* 'das Achthaben' (*Lexer* 369).

Dy bitsjutting soe op *Woodenje* slaen kinne, yn safier dat it in dúdlik ôfmetten poarsje wurk is, dat immen op him nimme kin om yn in biskate tiid to dwaen, om der *foar to soargjen* dat it dan klear is. Dat litte de neikommende fynplakken ek sjen: 'Et waas just dät gjuchte Weeder foar 'n flotten Greeuer, dät ju Oarbaid licht moaket. Hi hied al moorere Woodenjen utsmieten, un as hi wier 1,20 M. deelgreeuen hiede, statte hi ap wät Häddes.' (*Ls* 228). 'Un doo hieden wi der noch soogentien Baanke oane. Un doo ronnen ap; der wieren man 'n trättien Soode un doo geenen ap soogen-oachte häärap. Doo wil ik doo dän Snäiwende ut hääbe.' (*B23*)

As oarsprong soe oannommen wurde kinne in Aldfrysk **wardenge* 'stik wurk dat immen op syn noed hat'. Spitigernôch is dat net oerlevere, mar wol wiist dúdlik yn dy rjochting it bisibbe tiidwurd *wardia* 'warten, wahrnehmen' (*Richth.* 1125), hwerby't de fiif dêr oanhelle foarbylden de bitsjutting 'soargje foar' talitte.

Nijsgjirrich is it wurd *Kläm* n. 'de hichte fan in turf'. It komt ek foar by *Stb.* 110 en *tLn.* 418. It fynt syn forklearring yn Frysk *klam* 'de greatste rûnte tusken tûme en pink' (*FrW.* 219), dus 'hwat omklamme wurde kin'.

Joager komt ek as *Jager* 'hölzerne Schaufel mit Eisen beschlagen' yn it Eastfrysk foar (*Stb.* 97). It wie yn it Eastfryske feangebiet de gewoane namme foar dat stik ark (*Blömer*). Yn syn umlautleaze stamfokael ûnderskiedt dit wurd him opfallend fan Sealtersk *Jeeger* 'jager', hwat op westlike ôfkomst wize sil.

Stikker is ek bikend yn 't Eastfrysk (*Stb.* 264) en it Grinslânsk (*tLn* 970). It bitsjut 'stekker' en is grif fan frjemd komôf, omt it Sealter tiidwurd *steete* 'stekke' is.

Wylst de *Joager* twa turven tagelyk pakt, brûkten se yn earder tiid: 'di Eedspoade, wier smoals aan Soode mäd looshauen un utsmieten wude. Di waas soo loang as 'n Soode Eed, uk soo breed un schäärp an alle Siden, mäd 'n holtenen Steel un 'n Hilt. Dan di Woodenjesteeter. Dät waas 'n schäärpén Spoade in Haatfoarm mäd 'n loangen iersenen platten Steel un 'n foutloangen Hondgrip. Mäd bee Hounde wud dat loange Hilt ounpakked un di Spoade fiu bit säks Sooden djoop, twäärs foar doo Sooden, deelstat. Dät wieren doo ooldste Reewen doo us Foarfoaren al brukt hääbe un leeter fon Stikker un Joager oulöösd wuden.' (*Ls* 90)

Nei sahwat 1918 hie de *Koare* (kroade) ôfdien: 'Doo maakeden se Glaise; sukke litje Looren baueden se doo. Doo ging et al wät beeter. Ouers mäd de Koare, dät waas tjukselje. Un dan moaste der immer 'n Ploanke wailaid widde, dät dät Koarrääd je nit ounsakjen diede. Un ätters mäd doo Glaise waas dät jüst soo. Doo Glaise wieren dan soo breed un sun Kiploore kipte man un wudde eerst sun Loage laid. Un dan wudden doo our Soode-Eeden deer soo ankipt. Dät geen bit 'ne bestimde Gratte un wudde genau utmeeten. Mäd Stokke ging dät dan: suffel Stokke, suffel Fout.' (B21)

'Un ätters hieden se doo Waine ja aal. Dan geen 't ap dän Wain, soo geen der twoo un tritich Sooden ap. In twäin Rige keem dät ap dän Wain. Un dan suchede di deermäd wäch un dan wud eerste 'n Leeger maaked: twäin Sooden ap enunner. Un dan wud dät Eed mäd dän Wain - wi hieden deer 'n poor Griffen an - umekipt jun dät Leeger. Dan stud dät soo hoolich schrääch ap.

Di Wain waas soo breed as doo Sooden uk soo wierene. Un dät waas soo maastens Räägel, di 't kude, di grouf 'n hoolich Daiwäirk deeges. Un 'n hoolich Daiwäirk dät sunt iuen füftien Stok. Un 'n Stok dät sunt füftien Soode hooch un twoo-un-tritich Soode in de Bratte der uurhäär.

Nu hääb ik moal mäd twäin Noabere Eed greeuen. Dan stud ik in de Putte; ik died dät Greeuen je alleene. Un di Eene di bunkede foar un ätter un di Our di moast dät Eedsuchjen je maakje un 't an de Wai kipe dan. Un wan et dan Äiwend waas, wan doo füftien Stok der ut wierene, dan maakeden wi Fieräiwend. Äintlik hieden dät säkstien Stok weese moast, wail twoountritich Stokken dän Daiwäirk is.' (B4).

'Dät Sleek, deer hau me mäd de Koare jun. Un dät wudde twäin un twäin apnunner sät. Un dan koom der aan Schäärsoode twäärs uur un deer wäd et Sleek an hauen.' (B34)

Loage f. of *Leeger* n. en mûglik ek *Lääge* (*Blömer: der Leger*) is de dûbelde laech turven dy't om to bigjinnen plat op 'e groun lein wurdt. De wurden sille 'lizzer' bitsjutte en litte grif frjemde ynfloed sjen, hwant it echte Sealter wurd is *Läase* f. 'laech to terskjen rogge'. De *Schäärsoode* (*Blömer: Sperrsoode/Scheertörf*) fält op troch syn dwerse lizzing en sil wol flink skânsearre wurde troch de oare turven dy't der skean tsjinoan komme. Wy sille dan tinke moatte oan *schääre* 'skeare' yn 'e bitsjutting 'snije' (*Franck* 582).

De folgjende lagen turf wurde der dan tsjinoan krypt of 'slein', dêrfandinne de namme *Sleek* n. 'slach'. Gewoanlik is dat wurd manlik, mar it sil hjir wol neutrael wurden wêze troch de ynfloed fan *Sleekfäild* n. 'plak dêr't de turven delkrypt wurde', dat ek *Spreedenje* hyt; it hat in totale lingte fan 1 Stok (3,07 m.) foar elke foet (0,30 m.) ôfgroeven djipte (*Blömer*). *Doornk. III* 190 hat *de slag* 'heap bisteande út meardere tsjininoar oan sleine rigen'.

'Un dan moast et Eed je opbreeken widde, ätters, wan't andraged waas. Opbreeken dät hat soofuul: di eerste Soode wud foarwäch nuumen un wud deer buppe op laid, di Twäide

uk, di Träade uk un di Fjääde uk noch. Un wan dät dan andraged waas, soowid, dan wud et in de Baanke maaked. Mouden deer immer twäin Sooden soo un aan deer foar loangs. Soo geen dät, bit sun Waal sun Meeter hooch waas. Un ätters wan 't innunner saked waas, waas 't druger un dan waas 't läiger. Un wan et dan noch nit goud waas, dan wud et uk noch wül moal truchfläid. Aal woo 't Weeder waas.' (B4)

'Ringe doo kan ik uk. Man wi hääbe bloot waald. Aaber wan 't gans wäite Jieren wieren, dan hää wi uk staked; stukjen kwieden wi deertou. Walle maat ik ljauer, dan kust je man aal fain soo deellääse. Un dan hier soo aan un hier waas 'n Lok twiske un dan moast et wier oudrugje. Wan dät waas wier 'n Kost (koarste) hiede, dan kust du wier erapfläie, dan koom 't soo wai. Dan waas dät je immer hol. Di Wal waas oafte tjoon Meeter loang, oaber 'n Stuke waas bloot litjet.' (B34)

Om it *Apbreeken* sjen to litten is in apart *Sleek* tekene. As de turven noch hwat mear bidroege en dus bistevige binne, dan komme se yn 'n *Waal*, of by wieter waer yn 'n *Stuke* of *Ringe*. Stuke bistiet as 'turfsteapel' ek yn it Eastfrysk (*Stb.* 271), yn it Oldenburgsk (*Stuken*, *Bön.* 110) en yn it Grinslânsk (*tLn* 975). Mei boppedat ek de bitsjutting 'tsjininoar sette skeaven' komt it foar yn it Frysk (*stûke*, *FrW.* 491) en it Middelleechdútsk (*Lübben* 388). Allinnich de lêste bitsjutting jildt yn it Hollânsk (*stuik*) en it Wiringhiirder Noardfrysk (*stykke*, *Jensen* 593). *Franck* 680 forbynt it mei *stuiken* en it sil wol 'it tsjininoar oan skoude' bitsjutte. Dat kin mei nôt en reid makliker as mei turven en dêrom sil de bitsjutting 'turfsteapel' wol sekondair wêze. It mei fierders opfâllend hite, dat yn it Sealtersk *Stuke* ek as 'bosk flaeks' oerlevere is (*Minssen* 2.170), wylst foar in 'nôtstûke' *Hokke* brûkt word. *Doornk.* III 250 neamt ek: 'n *stuke flas*.

Ring(e) komt ek by *Stb.* 201 foar en by *tLn* 1047 as *törfringe*. It liket in âldere foarm fan droegjen to wêzen as de *Waal*, al ha 'k wolris *Ring* en *Stuken* njonken in *Waal* stean sjoen; tink de wietste turven! Yn tsjinstelling ta *Sealter Wb.* 176 is it dúdlik nêt in rone steapel, al binne se yn 'e praktyk net altyd sa kreas as op 'e tekening. Der is ek in lânmjitte *Ring*; *Sat.* 252 hyt it: 'Es ist auch das Stück Moores auf dem ein 'Ring Torf' gestochen werden kann'. Dat liket hwat frjemd, hwant neffens in offisiële list út 1840 (*Harms*, Anlage 18) is de allinne yn Sealterlân neamde *Ring* gelyk oan 0,01055 'Kataster-Jück' à 0,5603 ha en dat makket 0.00591 ha, dat is likernôch in fyftichste pounsmjit, genôch om hûnderten *Ring*en. turf op to graven! De lânmjitte is ôf to lieden út *Ring* 'route' op in soartgelikenze manier as Heechdútsk *Kreis*, Frysk *krite* 'gebiet', mar it turfsteapeltsje is dêr net goed mei to forbinen, tinkt my.

Nochris mei it *waaljen* bigjint it folgjende: 'Dät wudde dan immer um düsse Tid (Midde Juli) uurlaid, eerste

ounlaid un dan wud uurlaid, älken Midden deerwai. Un mäd aan Soode wier buppe ap de Kaante; sukke Walle wieren dan sun Meeter hooch. Dät wudde hol pakked, dät doo Wiend der truch kude. Un wan et dan druch waas, dan wudde bäälte. Dan wudde 'n Krais maaked foar 'n Fjäddeendeels-Daiwäirksbäält af 'n hoolwen Daiwäirksbäält. Un hoolwe Daiwäirksbäälte, doo moasten genau soogentien Sooden hooch weese un dan 'n Stok laangs int Runde ('einen unteren Durchmesser von 12 Fuß = 3,60 Meter', *Blömer*). Dan waas dät genau 'n Hoolwdaiwäirksbäält. Dät wieren doo Mäiten dan. Un doo wudden dan ferkoopd.

Af wan se 't an 'n Waggon lääwerjen dieden - fääre wäch, ätter de Iersenboan wai - dan fäirden se dät mäd de Waain ut de Faan. Bi de Boan studen dan Ställoasjen, deer ging 't dan soo bi hooch. Dan hiden se sukke Kroiten, doo wudden mäd twäin Mon drain un deer gingen se dan doo Ställoasje mäd hooch, wät buppe ap 'e Iersenboan waas. Un dan kipten se dät eroun. Un dan wud der noch sun Höchte uurfläid, dan moast di Waggon twintichduusend Puund weege.' (B21)

In *Kraite* of *Kroite* f. is in draechbak fan latten en ek in heech lattesket op in wein. Beide bitsjuttingen wurde ek jown fan *Stb.* 122 en *Bön.*, 60. *tLn.* 462 hat *kraite* 'slykslide op 'e Dollard'. De ôflieding út Middelnederlânsk *cratte*, *crat* m. 'koer fan wein', Hollânsk *krat* n. 'kiste fan latten', efersket fan wein' (*Stb.* 122, *Doornk.* II 350) liket semantysk ynoarder, mar freget noch om in forklearring fan 'e fokael.

Ställoasje haw ik allinne mar yn dizze bitsjutting foun. It komt ek foar by *Stb.* 263, mar net by *Bön.* Neffens *Kluge* 744 is it yn it Heechdútsk fan Hollânske oarsprong en dat soe foar dit Sealter turfgraverswurd ek wolris jilde kinne.

Bäلت of *Bäält* m. is yn it Sealtersk it algemiene wurd foar 'bult' of 'heap'. It wurdboekmateriael hat *Ääskebäلت*, *Eedbäلت*, *Heedebäلت*, *Holtbäلت*, *Hoobäلت* en *Migelkebäلت*. It komt ek foar as 'in protte': 'n *Bäلت* *Jäild*. It oanbuorjende Nedersaksysk hat dêrfoar gewoanlik *Bült*, *Bult(e)* (*Bön.* 17, *Stb.* 26, *tLn.* 139, 1047), lykas ek it Frysk (*FrW.* 58), it Middelleechdútsk (*Lübben* 69) en it Hollânsk. Dêrnjonken neamt *Franck* 99, 48 mei ablaut *belt*, dat fral foarkomt as 'lytse hichte yn it fean' (sa ek yn Westerwolde, *tLn.* 69) en yn *asbelt* 'jiskebult'.

De sitewaasje om Sealterlân hinne makket it tige oanloklik om oan to nimmen dat *Bäلت* troch *i*-umlaut mei Fryske ûntrouning út *Bult*- ûntstien is. Dat liket *Spenter* 105 ek oan to nimmen foar it Skiermuontseager wurd *beltə* [*biltə*] 'heap, hichte, bûde', dat lykwols fanwegen de fokael ûntliend wêze moat. Yn it Frysk hawwe we it net. Faeks dat *Spenter* syn ûndersikingen yn Sealterlân en Eastfryslân noch nij ljocht op 'e skiednis fan dit wurd smite kinne.

Elst (Gld.)

P. Kramer

OANHELLE WURKEN:

- B4, B21, B23 en B34* binne bânopnamen, *B23* yn Schäddeler tongslach, de oaren yn dy fan Strûkelje. De teksten binne mei bihâld fan de dialektyske bysûnderheden lichtjes bihoffene om de forsteanberens. Graech wol ik de Sealter sprekkers foar har meidielingen tankje, yn it bysûnder de hear W. Kramer to Baalenje (Bollingen).
- Blömer* = W. Blömer, *Aus der Geschichte der Fehnkolonie Elisabethfehn* yn 'Heimatblätter', monatliche Beilage der 'Oldenburger Volkszeitung' 1938, S. 122f.
- Bön.* = H. Böning, *Plattdeutsches Wörterbuch für das Oldenburger Land*, Oldenburg 1941, neiprintinge 1970.
- Doornk.* = J. ten Doornkaat Koolman, *Wörterbuch der ostfriesischen Sprache*, Norden 1879-1884.
- Franck* = N. van Wijk, *Franck's Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche taal*, 's Gravenhage 1949³.
- Fries.* = H. Schulte, *Das Saterland als friesisches Land* yn 'Heimatblätter' as boppe, 1952-1959. S. 17 yn Nr. 11/12 1955.
- Fr. Jb.* = K. Fokkema yn *Frysk Jierboek* 1937, Assen 1937.
- FrW.* = H.S. Buwalda e.o., *Frysk Wurdboek I*, Bolswert 1956.
- Harms* = O. Harms, *Die amtliche Topographie in Oldenburg und ihre kartographischen Ergebnisse*, Teil III, Anlage 18 yn 'Oldenburger Jahrbuch', Bd. 68 (1969).
- Jensen* = P. Jensen, *Wörterbuch der nordfriesischen Sprache der Wiedingharde*, Neumünster 1927, neipr. Wiesbaden 1967.
- Kluge* = F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin 1975²¹.
- Ls* = H. Janssen e.o. *Leseboek foar Seelterlound*, yn 'General Anzeiger' 1953-1965. *Ls* 228 is forkeard nûmere, ntl. 264.
- Lexer* = M. Lexer, *Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch*, Leipzig 1915¹³.
- Lübben* = A. Lübben, *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*, Norden 1888, neiprintinge Darmstadt 1965.
- Matuszak* = H. Matuszak, *Die saterfriesischen Mundarten...*, Diss. (typt), Bonn 1951.
- Minssen* = J.F. Minssen, *Mittheilungen aus dem Saterlande*, 2. Beend, Ljouwert 1965.
- Pok.* = J. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bd. 1, Bern 1959.
- Richth.* = K. Frhr. v. Richthofen, *Altfriesisches Wörterbuch*, Göttingen 1840, neiprintinge Aalen 1961.
- Sat.* = Th. Siebs, *Das Saterland*, yn 'Zeitschrift des Vereins für Volkskunde' 1893, S. 239-278 en 373-410.
- Sealter Wb.* = P. Kramer, *Sealter Woudebouk*, Ljouwert 1961.
- Spenter* = A. Spenter, *Der Vokalismus der akzentuierten Silben in der Schiermonnikooger Mundart*, Kopenhagen 1968.
- Stb.* = C.H. Stürenburg, *Ostfriesisches Wörterbuch*, Aurich 1857, neiprintinge Leer 1972.
- tLn.* = K. ter Laan, *Nieuw Groninger Woordenboek*, Groningen 1929, neiprintinge 1974.
- Wahrig* = G. Wahrig, *Deutsches Wörterbuch*, Gütersloh 1975².
- Westendorp* = N. Westendorp, *Over de Saterlanders* yn 'Antiquiteiten', 1e dl, 2e stuk, Groningen 1819.